

Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΕΒ:
Η ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΗΣ
ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Γεωργία Πετράκη
Επίκ. Καθηγήτρια,
Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Εισαγωγή

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας προέρχεται από την οικονομική επιστήμη και ίσως η οικονομική επιστήμη τη δανείστηκε από τη βιολογία. Ας θυμηθούμε ότι οι πρώτες συζητήσεις γύρω από τη νέα φτώχεια που προέκυπτε από τη διάλυση των παραδοσιακών κοινοτήτων επιβίωσης και προστασίας μέσα από τη βιομηχανική επανάσταση και τη δημιουργία της αγοράς εργασίας είχαν αναφορά στη βιολογία και στη δυνατότητα επιβίωσης μέσω του κοινωνικού ανταγωνισμού κατ' αναλογία με τον βιολογικό ανταγωνισμό (Πολάνυι 2001).

Ανταγωνιστική είναι μία αγορά όταν σε αυτήν υπάρχουν πολλοί ανταγωνιστές που διεκδικούν μερίδιο, ένα προϊόν όταν πωλείται έναντι άλλων, μια επιχείρηση όταν καταφέρει να βελτιώσει τη θέση της στο μερίδιο της αγοράς που διεκδικεί, και μια χώρα –τουλάχιστον σύμφωνα με τον συνηθή ορισμό, ίσως υπάρχουν και άλλοι– όταν πουλάει περισσότερο από όσο αγοράζει. Ή αλλιώς, όταν το ισοζύγιό της στις εισαγωγές/εξαγωγές είναι θετικό υπέρ των εξαγωγών.

Η ανταγωνιστικότητα μας παραπέμπει στην έννοια της αγοράς και των κανόνων λειτουργίας της, δηλαδή ενός χώρου στον οποίο ανταγωνίζονται πωλητές για να κερδίσουν εις βάρος άλλων πωλητών και στον οποίο υπεισέρχονται οι α-

γοραστές για να μεγιστοποιήσουν την ωφέλειά τους επιλέγοντας μεταξύ των προσφερόμενων από τους πωλητές προϊόντων/υπηρεσιών. Και όπου πωλητές και αγοραστές ορίζονται ως υποκινούμενοι από το στενό ωφελιμιστικό τους συμφέρον.

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας δεν είναι μια κατηγορία που μπορεί να γενικευτεί για να περιγράψει γενικά τις ανθρώπινες οικονομικές δραστηριότητες, και ούτε με βάση τις ιστορικές, ανθρωπολογικές και εθνογραφικές έρευνες μπορεί να ταυτιστεί ή να θεωρηθεί συγγενική με την εμπορική δραστηριότητα και τις οικονομικές συναλλαγές που παρατηρούνται στις προκαπιταλιστικές κοινωνίες για να αποκτήσει ένα ευρύτερο ανθρωπολογικό περιεχόμενο που να την καθιστά ανθρωπονομική κατηγορία. Η αγορά δεν είναι ένας φυσικός θεσμός –αν μπορούν να υπάρξουν τέτοιοι– αλλά ένας κοινωνικοοικονομικός θεσμός που διαμορφώθηκε μέσα από σύνθετες κοινωνικές διαδικασίες συχνά βίαιες και καταστροφικές, στις οποίες πρέπει να συμπεριλάβουμε και τις παρεμβάσεις των κυβερνήσεων που αποσκοπούσαν στη δημιουργία της και στη συνέχεια στην υποστήριξή της. Η εικόνα του άγριου που συναλλάσσεται για το εγωιστικό του συμφέρον, αν και προσφιλής στον Adam Smith και τους καθαρούς φιλελεύθερους, δεν αποτελεί αρχέτυπο της ανθρώπινης συμπεριφοράς και δεν συνιστά ανθρωπονομικό χαρακτηριστικό των κοινωνιών. Η επιστημονική έρευνα έχει δείξει ότι οι κοινωνίες αντιστάθηκαν στην εμπορευματοποίηση και η «αρχή του κέρδους» πήρε τη θέση της «αρχής της συντήρησης» μέσα από διαδικασίες των οποίων η έναρξη τοποθετείται στην αυγή του καπιταλισμού, προϊόντα του οποίου υπήρξαν τόσο ο μεγάλος ατομικός πλούτος όσο και η ατομική φτώχεια. Είναι γνωστό, και το έργο του Karl Polanyi *Ο μεγάλος μετασχηματισμός* (1944 – Πολάνυι 2001) υπήρξε πρωτοποριακό από αυτή την άποψη, ότι η αγορά εργασίας που βασίζεται στον ανταγωνισμό προσφοράς και ζήτησης είναι μια ειδική αγορά η οποία σχηματίστηκε σταδιακά με την επικράτηση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και τη συγκρότηση της κοινωνικής σχέσης κεφαλαίου-εργασίας, που αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί τη βασική κοινωνική σχέση, το βασικό δίπολο, της κοινωνικής αναπαραγωγής των σύγχρονων κοινωνιών. Όμως μέσα από την καπιταλιστική σχέση εργασίας-κεφαλαίου η εργασία η ίδια μετατρέπεται σε εμπόρευμα – αλλά ένα εμπόρευμα αλλιώπικο από τα άλλα, αφού πρόκειται για την ανθρώπινη ζωή, που, βεβαίως, δεν παράγεται ως εμπόρευμα και ούτε η προσφορά της μπορεί να υπαχθεί σε στρατηγικές εμπορεύματος (Offe 1993).

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και ενώ αναπτυσσόταν ο ανεξέλεγκτος επιχειρηματικός καπιταλισμός, αναδείχθηκε το τεράστιο πρόβλημα της οικονομικής ανισότητας, αποτέλεσμα της ελεύθερης-ανεμπόδιστης λειτουργίας των αγορών και κυρίως της αρρυθμιστής αγοράς εργασίας, αλλά και η δυσκολία αναπα-

ραγωγής του ίδιου του συστήματος, με αποκορύφωση την οικονομική κρίση του 1929. Σταδιακά, από τα τέλη του 19ου και κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, μέσα από διαφορετικές στρατηγικές, πολιτικές συγκρούσεις και διαφορετικούς ρυθμούς κατά χώρα, οικοδομήθηκε αυτό που έχει ονομαστεί στη βιβλιογραφία «κεύνσιανή συναίνεση» (Χαραλάμπης 1998). Η «κεύνσιανή συναίνεση» βασίστηκε στη συστηματική κρατική παρέμβαση στη συνολική αναπαραγωγή της κοινωνίας, σε ρυθμιστικούς μηχανισμούς ελέγχου της ελευθερίας του κεφαλαίου, των αγορών και της εμπορευματοποίησης και στη θεσμοθέτηση μηχανισμών προστασίας και εγγυήσεων ασφάλειας για τον αδύνατο πόλο της καπιταλιστικής σχέσης (στο ίδιο). Αυτό σήμαινε πρακτικά πολιτικές μερικής αποεμπορευματοποίησης της εργασίας (θεσμοί προστασίας του εργαζόμενου κατά τη διάρκεια και το πέρας της εργασιακής του ζωής, θεσμοί εξασφάλισης στοιχειώδους ισορροπίας δυνάμεων στην αγορά εργασίας μέσω της αναγνώρισης των συλλογικών δικαιωμάτων, ελάχιστος μισθός αξιοπρεπούς διαβίωσης, ένταξη της ανταγωνιστικής σύγκρουσης σε ένα πλαίσιο νομιμότητας, ασφάλειας και διαλόγου) (Marshall 1995), αλλά και των αγαθών και των υπηρεσιών που κρίθηκαν κρίσιμα για την ευρύτερη κοινωνική αναπαραγωγή και συνδέθηκαν με το δημόσιο συμφέρον (υγεία, παιδεία, περιβάλλον, ενέργεια, επικοινωνίες, πολιτισμός). Το παραπάνω πλαίσιο ολοκληρώθηκε μεταπολεμικά με αυτό που έχει ονομαστεί «σοσιαλδημοκρατικό συμβόλαιο», το οποίο πήρε τη μορφή της τριμερούς συνεργασίας μεγάλων εργατικών/εργοδοτικών συνδικάτων και κράτους ως εκφραστή του μακροπρόθεσμου κοινωνικού συμφέροντος (Στασινοπούλου 1992).

Από τη συνοπτική αυτή περιγραφή αποτυπώνεται, νομίζω, η δομή της μεταπολεμικής οργάνωσης του πολιτικού και της κοινωνίας. Οι επιχειρήσεις βασικός φορέας οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και το κράτος φορέας και οργανωτής οικονομικής δραστηριότητας, ενώ οι εργαζόμενοι, πωλητές της εργατικής τους δύναμης, είναι συγχρόνως μέλη συλλογικών ενώσεων μέσω των οποίων διεκδικούν και αποσπούν μέρος του παραγόμενου πλούτου. Στο πολιτικό επίπεδο τα κόμματα εκφραστές συμφερόντων, τα εργατικά κόμματα εκφραστές συμφερόντων των υποτελών τάξεων, το κράτος εγγυητής και οργανωτής του πολιτικού συστήματος και συγχρόνως εγγυητής του δημόσιου συμφέροντος έναντι των ιδιωτικών συμφερόντων, δηλαδή έναντι των συμφερόντων της ιδιοκτησιακής τάξης.

Σήμερα τείνει να κυριαρχήσει ένα διαφορετικό μοντέλο κοινωνίας και οργάνωσης του πολιτικού, που εμπνέεται από τις ιδέες του νεοφιλελευθερισμού: ο νεοφιλελευθερισμός, αντιμετωπίζοντας την κοινωνία ως επιχείρηση, επιδιώκει να κάνει αποδεκτές τις αξίες της επιχειρηματικότητας ως ανώτατου ρυθμιστικού κανόνα στην οικονομία και συγχρόνως επιδιώκει να επεκτείνει αυτό τον κανόνα σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής αναπαραγωγής (Bourdieu 1998). Η πολιτική βαθμίδα της κοινωνικής οργάνωσης επιδιώκεται να υπαχθεί στα άμεσα

συμφέροντα της επιχειρηματικής τάξης, ενώ συγχρόνως όλες οι συλλογικές μορφές οργάνωσης του πολιτικού συνιστούν «εμπόδιο» στην ανάπτυξη της «υγιούς επιχειρηματικότητας».

Ο στόχος της παρακάτω εργασίας είναι να σχολιάσει τη χρήση της έννοιας «ανταγωνιστικότητα» στο λόγο και στις πολιτικές πρωτοβουλίες του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), κύριου εκφραστή και οργανωτή της μεγάλης ιδιοκτησιακής τάξης στην ελληνική κοινωνία, και να παρατηρήσει τη στρατηγική διεύθυνση των ιδεών του στην ελληνική κοινωνία. Ο ΣΕΒ αναπτύσσει έναν μαχητικό πολιτικό ακτιβισμό, ένα ριζοσπαστικό πολιτικό πρόγραμμα με στόχο την ολοσχερή υποχώρηση της αυτόνομης πολιτικής παρέμβασης με στόχους εξωοικονομικούς, που απορρέουν από τις αξίες και τις ανάγκες της ευρύτερης κοινωνικής αναπαραγωγής. Επαγγέλλεται μια κοινωνία ιδιωτών, επιχειρήσεων, ΜΚΟ και κοινωνικών εταιρίων.

Οι προτάσεις του ΣΕΒ: πρόγραμμα ριζοσπαστικής πολιτικής αντιμεταρρύθμισης

Τρία ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά αναδεικνύονται στο λόγο και στο πρόγραμμα δράσεων του ΣΕΒ:

1) Η προσπάθεια ενστάλαξης και καλλιέργειας της «ανταγωνιστικότητας» ως αξίας ατομικής, μέτρου αξιολόγησης της ατομικής συμπεριφοράς και θεμελιώδους κοινωνικής αξίας που πρέπει να κατοχυρωθεί και συνταγματικά. Αφορά στο ιδεολογικό επίπεδο.

2) Η πολιτική μεταρρυθμίσεων που προωθεί τη γενικευμένη εμπορευματοποίηση.

3) Η μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος.

1) Η ανταγωνιστικότητα ως ατομική και κοινωνική αξία

Ο ΣΕΒ, θεωρώντας ότι «η ανταγωνιστικότητα είναι υπόθεση όλων μας», διοργάνωσε τον Δεκέμβριο του 2005 στην Αθήνα το «Ανοιχτό Φόρουμ για την Ανταγωνιστικότητα και την Ανάπτυξη» με στόχο να δοθούν απαντήσεις στα ερωτήματα: Τι σημαίνει ανταγωνιστικότητα; Τι συνεπάγεται η χαμηλή ανταγωνιστικότητα; Τι πρέπει και τι μπορεί να κάνει ο καθένας για την ανταγωνιστικότητα; Ο τελικός στόχος θα ήταν, σύμφωνα με τους διοργανωτές, η συνεισφορά στο λε-

γόμενο «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων», με την υποβολή συγκεκριμένων προτάσεων που θα έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση.

Οι δράσεις του Φόρουμ¹ αφορούσαν σε τρεις άξονες: τη διεξαγωγή ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας για την ανταγωνιστικότητα, τη διαμόρφωση ιστοσελίδας για την ανάπτυξη διαλόγου με τη μέθοδο της ανοικτής ηλεκτρονικής διαβούλευσης (e-φόρουμ) και συναντήσεις που διήρκεσαν δύο ημέρες, στις οποίες συμμετείχαν περισσότεροι από 120 εισηγητές. Το φόρουμ αυτό μετατράπηκε σε «διαρκές ανοικτό φόρουμ μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και της Πολιτείας, μεταξύ των θεσμικών παραγόντων και της ίδιας της κοινωνίας», ενώ «οι πραγματοποιηθείσες δράσεις σχεδιάζεται να επεκταθούν και στην περιφέρεια».

Στις διαπιστώσεις της ομάδας εργασίας περί επιχειρηματικότητας βασική εκτίμηση που προβάλλεται είναι ότι η επιχειρηματικότητα συναντά σοβαρά εμπόδια, όπως τα υφιστάμενα ανικίνητρα και ο χαμηλός βαθμός κοινωνικής αποδοχής, και ως στόχοι τίθενται μεταξύ άλλων η προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος (με την «εισαγωγή μαθημάτων επιχειρηματικότητας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης») και η βελτίωση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Οι προτάσεις που διατυπώνονται για την αντιμετώπιση του χαμηλού βαθμού κοινωνικής αποδοχής είναι πολιτικές δημοσιότητας που ενθαρρύνουν την κοινωνική αποδοχή της επιχειρηματικότητας. Με την προβολή εθνικών πρωταθλητών, την έμφαση στη δημιουργικότητα, την προβολή από τα ΜΜΕ θετικών προτύπων επιχειρηματικότητας, την ανάδειξη του κοινωνικού ρόλου της επιχειρηματικότητας.

Στη χαμηλή κοινωνική αποδοχή της επιχειρηματικότητας θα αναφερθεί με μεγαλύτερη καθαρότητα ο πρόεδρος του ΣΕΒ Δ. Δασκαλόπουλος,² όταν θα ισχυριστεί ότι στην Ελλάδα «η επιχειρηματική δράση αντιμετωπίζεται με καχυποψία και το κέρδος θεωρείται περίπου αμάρτημα» και θα δώσει ως παράδειγμα της αμφισβήτησης της αξίας του κέρδους «την καρτελοποίηση των περισσότερων και σημαντικότερων κλάδων της οικονομίας, όπου κάθε οικονομική πρόοδος, κάθε αύξηση της κερδοφορίας, κάθε αύξηση της τιμής προκαλεί φωνές για έλεγχο και τιμωρία μέσω των ελεγκτικών μηχανισμών και συνοπτικές καταδίκες διά βοής στα μάτια της κοινής γνώμης».

1. Στο «Ανοικτό Φόρουμ για την Ανταγωνιστικότητα και την Ανάπτυξη» λειτούργησαν 8 ομάδες εργασίας των οποίων το περιεχόμενο ήταν κατά σειρά: Μακροοικονομικό Περιβάλλον - Αγορές και Ανταγωνισμός - Επιχειρηματικότητα - Απασχόληση και Εργασία - Λειτουργία του Κράτους - Ανταγωνιστικότητα και Περιβάλλον - Κοινωνία της Γνώσης και, τέλος, η 8η ομάδα είχε αντικείμενο «Τι εμποδίζει τις μεταρρυθμίσεις».

2. Στην εισήγησή του στη συνεδρίαση της Κ.Ο. της Νέας Δημοκρατίας στις 7/12/06 (Δασκαλόπουλος 2006β).

Στην ίδια προβληματική του εξωραϊσμού του μειωμένου κύρους της επιχειρηματικότητας εντάσσονται και οι προτάσεις του ΣΕΒ για τη μεταρρύθμιση του Συντάγματος. Ο ΣΕΒ προωθεί τη συνταγματική αναγνώριση του ανταγωνισμού ως θετικής αξίας που χρήζει προστασίας, αντιστρέφοντας τη λογική προστασίας που παρέχει το Σύνταγμα στους πολίτες από τον ανταγωνισμό. Σύμφωνα με τον ΣΕΒ, χρειάζεται να ενσωματωθούν στο Σύνταγμα οι σχετικές αξίες του ελεύθερου ανταγωνισμού, με θετική και όχι αρνητική διατύπωση,³ κατ' αναλογία με τα αντίστοιχα άρθρα του επικυρωθέντος από την ελληνική Βουλή Ευρωσυντάγματος, προκειμένου να αναγνωριστεί και να προστατευτεί η «οικονομική ελευθερία», ο «ανταγωνισμός και η ανταγωνιστικότητα», αξίες που δεν διασφαλίζονται επαρκώς, σύμφωνα με τον ΣΕΒ, από τα σχετικά άρθρα (5, 106) του Συντάγματος. Τα εν λόγω άρθρα θεωρούνται από τον ΣΕΒ «προϊόν της μεταπολεμικής δεινής κατάστασης» διότι περιορίζουν την ελευθερία της ιδιωτικής οικονομικής δραστηριότητας, θέτοντας υπεράνω αυτής τόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα όσο και το γενικό συμφέρον, εγγυητής του οποίου είναι το κράτος.

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η έρευνα που πραγματοποίησε ο ΣΕΒ έχει στόχο να ερευνήσει κατά πόσο «η ευρύτερη κοινωνία έχει ευαισθητοποιηθεί και κινητοποιηθεί ως προς την έννοια και τη σημασία της Ανταγωνιστικότητας», να διερευνηθεί κατά πόσο «η ανταγωνιστικότητα είναι υπόθεση όλων μας, αν μας ενδιαφέρει όλους», «εάν μας συμφέρει όλους».⁴

3. Το άρθρο 5 §1 του Συντάγματος ορίζει ότι ο καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην οικονομική πολιτική και κοινωνική δραστηριότητα του τόπου εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη. Το άρθρο 106 ορίζει: 1) Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και τη διασφάλιση του γενικού συμφέροντος το κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα της χώρας επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας. Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών. 2) Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται εις βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας. 3) Η παράγραφος αυτή δίνει τη δυνατότητα στο κράτος να συμμετέχει ή να εξαγοράζει επιχειρήσεις που έχουν «ζωτική σημασία για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου ή έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο».

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας όπως τα παρουσιάζει ο ΣΕΒ, το 68,5% των Ελλήνων δηλώνουν ότι η ανταγωνιστικότητα τους προκαλεί θετικά συναισθήματα. «Ο Πολίτης» αποδίδει στην ανταγωνιστικότητα ιδιαίτερα θετικά χαρακτηριστικά, μερικά εκ των οποίων συνδέονται με την παραγωγική διαδικασία (φθηνότερα και ποιοτικά προϊόντα), ενώ άλλα συνδέονται με την προσωπική αναβάθμιση, όπως «βελτίωση της ποιότητας ζωής», «προσπάθεια να γίνωμαι καλύτερος από τους άλλους», «δημιουργικότητα», «αισιοδοξία», «ενδιαφέρον». Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα όπως τα παρουσιάζει ο ΣΕΒ, «ο Πολίτης πιστεύει ότι μέσω της Ανταγωνιστικότητας θα καλυφθούν οι εξής προσωπικές του προτεραιότητες: βελτίωση της ποιότητας ζωής, δύναμη ως Πολίτης, εύρωστη-δυναμική οικονομία, φθηνότερα προϊόντα, νέες θέσεις εργασίας, να γίνωμαι καλύτερος/η κάθε ημέρα».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, κατά τη γνώμη μας, μία ερώτηση την οποία ο ΣΕΒ δεν αξιοποιεί καθόλου στα ευρήματα που παρουσιάζει, δηλαδή δεν την ενσωματώνει στην έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Αφορά στο ποιοι θα ωφεληθούν περισσότερο από την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας με βάση το κοινωνικό στάτους και τις εισοδηματικές τάξεις των ερωτώμενων. Σύμφωνα με τα ευρήματα της Πανελλήνιας Έρευνας Κοινού για την Ανταγωνιστικότητα, το 60,2% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι θα ωφεληθούν οι ανταπασχολούμενοι/ελεύθεροι επαγγελματίες, το 12,5% οι ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 10,4% οι δημόσιοι υπάλληλοι, ενώ το 17% δήλωσε «Δεν ξέρω/δεν απαντώ» (ΔΞ/ΔΑ). Με βάση τις εισοδηματικές τάξεις, το 31% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι θα ωφεληθούν κυρίως τα υψηλά εισοδήματα, ενώ μόνο το 1,9% θεωρεί ότι θα ωφεληθούν τα χαμηλά εισοδήματα. Το 24% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι θα ωφεληθούν τα υψηλά/μεσαία ή κυρίως τα μεσαία εισοδήματα, ενώ μόνο το 5,7% θεωρεί ότι θα ωφεληθούν τα μεσαία/χαμηλά εισοδήματα, και το 28% θεωρεί ότι θα ωφεληθούν όλες οι εισοδηματικές τάξεις. Παρ' όλα αυτά, είναι ενδιαφέρον να αναφέρουμε ότι ο ΣΕΒ στην έκθεση των συμπερασμάτων της έρευνας καταλήγει ότι «οι Έλληνες Πολίτες είναι έτοιμοι να απαντήσουν στην πρόκληση της Ανταγωνιστικότητας, διότι γνωρίζουν ότι είναι μονόδρομος για την προσωπική και συλλογική τους εξέλιξη».⁵

4. Πρόκειται για στρωματοποιημένη πανελλαδική δειγματοληψία που πραγματοποιήθηκε σε αστικές/ημιαστικές και αγροτικές περιοχές με βάση τα στοιχεία της απογραφής από την ΕΣΥΕ.

5. Πανελλήνια Έρευνα Κοινού για την Ανταγωνιστικότητα.

2. Η προώθηση της γενικευμένης εμπορευματοποίησης

Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Ο ΣΕΒ προωθεί τη μεταρρύθμιση του κράτους και της δημόσιας διοίκησης προκειμένου να επιτύχει τη λειτουργία τους με βάση επιχειρηματικά κριτήρια. Η ομάδα εργασίας με περιεχόμενο τη «Λειτουργία του Κράτους» διαπιστώνει ότι «η μη αποδοτική λειτουργία του δημόσιου τομέα αποθαρρύνει την επιχειρηματικότητα, αυξάνει το κόστος της οικονομικής δραστηριότητας και επιβαρύνει, συνεπώς, την ανταγωνιστικότητα», ενώ τα προβλήματα εντοπίζονται στη Δημόσια Διοίκηση, στο ανθρώπινο δυναμικό, στη κατάρτιση και στην εκτέλεση των προϋπολογισμών, στο νομοθετικό και ρυθμιστικό πλαίσιο. Ως στόχος προτάσσεται η συνολική μεταρρύθμιση του κράτους και της δημόσιας διοίκησης σε «ριζικά νέες βάσεις», η ποιότητα του εργατικού δυναμικού της, «η δημοσιονομική προσαρμογή», η «κάθαρση» του νομικού πλαισίου από παρωχημένες ρυθμίσεις, «ο περιορισμός των αρνητικών επιπτώσεων των νομοθετικών ρυθμίσεων στην ανταγωνιστικότητα». Μεταξύ των προτάσεων της ομάδας εργασίας, πέρα των πλέον γνωστών, όπως η σύνδεση της αγοράς εργασίας με την τριτοβάθμια εκπαίδευση, προτείνεται η «αξιολόγηση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα όλων των νέων νομοθετικών ρυθμίσεων» και η λεγόμενη «Απογραφή Δημόσιας Διοίκησης», που θα μετρά την παραγωγή της δημόσιας διοίκησης κατά τομείς και άτομα και τη δημιουργία κινήτρων «για τους πιο αποδοτικούς».

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ο ΣΕΒ διεκδικεί να υπαγάγει τη διαχείριση του περιβάλλοντος στην επιχειρηματική λογική. Η ομάδα εργασίας με θέμα «Ανταγωνιστικότητα-Περιβάλλον» διαπιστώνει ότι η ανταγωνιστικότητα και ο σεβασμός στο περιβάλλον είναι συμβατές έννοιες και ως στόχος τοποθετείται «ο συγκερασμός περιβαλλοντικής συμβατότητας και ανταγωνιστικότητας»,⁶ ενώ στις προτάσεις μεταξύ άλλων τίθενται: η υπαγωγή και της περιβαλλοντικής νομοθεσίας σε πρόσθετα κριτήρια οικονομικής αποδοτικότητας και ανταγωνιστικότητας, η ενθάρρυνση συμφωνιών για το περιβάλλον και πρακτικών αυτορρύθμισης με την ενεργό συμμετοχή των επιχειρήσεων, καθώς και σαφείς, ιεραρχημένοι, ρεαλιστικοί και μετρήσιμοι στόχοι για το περιβάλλον. Αξιοσημείωτη είναι και η πρόταση για «επανεξέταση του ρόλου και της αποδοτικότητας του ΥΠΕΧΩΔΕ ως Υπουργείου Περιβάλλοντος και ταυτόχρονα Δημοσίων Έργων», που αποτελεί έμμεση κριτική προς την κυβέρνηση.

Ο ΣΕΒ στη «Σύνοψη Προτάσεων για τη Συνταγματική Αναθεώρηση» διατυπώνει την άποψη ότι η προώθηση της ανάπτυξης και η προστασία του περιβάλ-

λοντος δεν μπορούν να είναι πλέον στόχοι που ο ένας αίρεται εις βάρος του άλλου. Ή, ακόμα, να δίνεται προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος «όπως έχει ερμηνευτεί η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης». «Αυτό συχνά συνεπάγεται ακύρωση επενδύσεων και αδυναμία προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων – χωρίς τα οποία δεν μπορούμε να διατηρήσουμε τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που επιδιώκουμε». Επιβάλλεται λοιπόν, σύμφωνα με τον ΣΕΒ, να αντικατασταθεί η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης από την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και να μετατραπεί η ρυθμιστική αρμοδιότητα του κράτους, ως προς τον χωροταξικό σχεδιασμό, σε ρυθμιστική υποχρέωση, ενώ ζητά η ευθύνη να επεκταθεί και στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης.⁷

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ο ΣΕΒ προωθεί την υπαγωγή της πολιτικής για την απασχόληση σε άμεσα επιχειρηματικά κριτήρια, με επίκεντρο τη μείωση του εργατικού κόστους. Όπως διατυπώνεται ρητά στην ενότητα Απασχόληση-Εργασία, ως βασικοί στόχοι τίθενται η μη αποσύνδεση των πολιτικών για την απασχόληση από τη «συνολική πολιτική που επιδιώκει την ανταγωνιστική ανάπτυξη» και η «σύνδεση αμοιβών-παραγωγικότητας», ενώ μεταξύ των προτάσεων αξιοσημείωτες είναι (πέρα των πλέον γνωστών, όπως σύνδεση της αγοράς εργασίας με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης): η μείωση του κόστους των νεοπροσλαμβανόμενων, η ενίσχυση της σημασίας των επιχειρησιακών συμβάσεων και η εισαγωγή ρητρών, τόσο στις επιχειρησιακές όσο και στις κλαδικές συμβάσεις, σύνδεσης της αμοιβής με την παραγωγικότητα, η οποία θα υπολογίζεται σε επιχειρησιακό ή κλαδικό επίπεδο και όχι με βάση γενικές εκτιμήσεις (π.χ. ΑΕΠ ανά απασχολούμενο).⁸

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Ο ΣΕΒ διεκδικεί να προωθήσει την οργάνωση της παιδείας με βάση επιχειρηματικά κριτήρια. Η θεματική ομάδα «Εκπαίδευση-Κατάρτιση-Κοινωνία της Γνώσης» θέτει ως στόχο την «προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος» σε συνδυασμό με την «αύξηση των δαπανών για Έρευνα και Ανάπτυξη». Στις προτάσεις βρίσκουμε όλες τις προτάσεις της εμπορευματοποιημένης/επιχειρηματικής παιδείας: την «αυτονομία στη διοίκηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, που

7. «Σύνοψη Προτάσεων ΣΕΒ για τη Συνταγματική Αναθεώρηση».

8. Ανοικτό Φόρουμ 2005, ό.π.

θα βελτιώσει την αποδοτικότερη λειτουργία τους και θα τονώσει τον μεταξύ τους ανταγωνισμό», το «σύστημα διοίκησης στα τμήματα και στα πανεπιστήμια με μοναδικό γνώμονα την αποδοτική και αξιοκρατική λειτουργία τους», την «αξιολόγηση των επιδόσεων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με βάση ποσοτικούς δείκτες και ανάλογη κατανομή της χρηματοδότησης», την «εισαγωγή μαθημάτων επιχειρηματικότητας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης».

3. Η μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος

Ο ΣΕΒ βάζει γενικά κατά των κρατικών ρυθμίσεων σε όλες τους τις εκφάνσεις, ως πολιτικής που υπαγορεύεται από μια κεντρική ρύθμιση στη βάση του ευρύτερου κοινωνικού συμφέροντος. Στη πραγματικότητα, ο ΣΕΒ επικαλείται τον κοινωνικό διάλογο ως πεδίο λήψης αποφάσεων, ως πεδίο συναινετικής έκφρασης της κοινωνίας, για να κατεδαφίσει την έννοια του πολιτικά ρυθμισμένου –και προστατευμένου από το νόμο– κοινού συμφέροντος. Ο νόμος είναι η πλέον δεσμευτική μορφή προστασίας, π.χ. η απαγόρευση της εργασίας των παιδιών είναι νόμος και δεν επαφίεται στον κοινωνικό διάλογο. Αυτό είναι πολύ καθαρό όταν ο πρόεδρος του ΣΕΒ, στην ομιλία του⁹ στη συνεδρίαση της κοινοβουλευτικής ομάδας της ΝΔ, επικαλείται «την αυτοδέσμευση της ίδιας της κοινωνίας, των ίδιων των κοινωνικών εταίρων, σε μια κοινή στρατηγική, σε μια κοινή προσπάθεια» (για μια πιο αποδοτική ισορροπία ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα). Συνήθως, όταν ο ΣΕΒ «θέλει» να μιλήσει στο όνομα της κοινωνίας, μιλάει στο όνομα των κοινωνικών εταίρων. Αυτό είναι πολύ σαφές σε πολλά κείμενα, όπως στο προηγούμενο απόσπασμα, αλλά και στο επόμενο: «Η βιώσιμη ανάπτυξη, το βιώσιμο κοινωνικό κράτος, το βιώσιμο μέλλον μας εξαρτάται καθοριστικά από τις κοινές πρωτοβουλίες και την κοινή δράση ολόκληρης της κοινωνίας και των ίδιων των κοινωνικών εταίρων». «Αποβλέπουμε σε μια καλύτερη οικονομική διαχείριση και στην επίτευξη μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας στην υλοποίηση των στόχων της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής. Με αποδεδειγμένη την αδυναμία της κρατικής μηχανής να προσφέρει αυτά τα εχέγγυα, εμείς οι κοινωνικοί εταίροι οφείλουμε να αναλάβουμε τη διαχείριση των χρημάτων που εμείς καταβάλλουμε, όπως και την ευθύνη λειτουργίας εκείνων των θεσμών που μας αφορούν άμεσα. Κοινή είναι η πρόταση ΣΕΒ-ΓΣΕΕ να αναλάβουμε τη λειτουργία του ΛΑΕΚ και του ΟΑΕΔ και να προχωρήσουμε στη δημιουργία ενός οργανισμού κοινωνικής στήριξης υπό την ευθύνη των κοινωνι-

9. Δασκαλόπουλος 2006β.

κών εταιρών, να υποβάλουμε δεσμευτικές και μετρήσιμες προτάσεις για την ανταγωνιστικότητα, για την επίλυση του ασφαλιστικού, για την εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης» (σελ. 2).¹⁰

Στην ομιλία του προέδρου του ΣΕΒ για τη Συνταγματική Αναθεώρηση¹¹ (11/07/2006) η παραπάνω προβληματική παρέμβασης του κοινωνικού εταιρισμού αφορά πλέον στην ίδια τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος: «Οι κοινωνικοί εταίροι παραμένουν και στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης οι φτωχοί συγγενείς του πολιτικού συστήματος. Συνδιαλέγονται με το κράτος στη βάση επιμέρους αιτημάτων τους αντί να συμμετέχουν στη διαμόρφωση των αποφάσεων με συλλογικές θέσεις και προτάσεις. Η αναθεώρηση του Συντάγματος θα πρέπει να αναγνωρίζει την αυξημένη ευθύνη τους και τον ουσιαστικό ρόλο τους στην εθνική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή». Ρόλος που σύμφωνα με τον πρόεδρο του ΣΕΒ αναγνωρίζεται στο Ευρωσύνταγμα.

Με τον ίδιο τρόπο χρησιμοποιεί ο ΣΕΒ τον κοινωνικό εταιρισμό για να αποθεμιώσει την παιδεία ως δημόσιο αγαθό, όταν π.χ. στο Ανοιχτό Φόρουμ 2006 για την αναθεώρηση του Συντάγματος,¹² στη θεματική «Εκπαίδευση-Κοινωνία της Γνώσης», αναπτύσσεται η άποψη (σημείο 4) ότι η αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την εκπροσώπηση των κοινωνικών εταίρων/εκπροσώπων των οργάνων της αγοράς εργασίας.

Η κατεύθυνση της κατεδάφισης του νόμου ως μηχανισμού υποχρεωτικού ελέγχου στις κοινωνικές σχέσεις, στο όνομα του κοινωνικού εταιρισμού, και η ταυτόχρονη μετατόπιση από τη συλλογική στην ατομική διαπραγμάτευση αντανακλούν τις ευρύτερες πιέσεις που ασκούνται στα ευρωπαϊκά συστήματα πολιτικής προστασίας, πιέσεις που ασκούνται ρητά και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην *Πράσινη Βίβλο για τον Εκσυγχρονισμό της Οργάνωσης της Εργασίας*¹³ που εξέδωσε η ΕΕ το 1997 με προσορισμό τους κοινωνικούς εταίρους, υποστηρίζεται ότι η κατεύθυνση και ο προσανατολισμός των θεσμικών αλλαγών πρέπει να ανακατανείμει το βάρος του «ισοζυγίου της δύναμης» μεταξύ νόμου και συλλογικής διαπραγμάτευσης, και μεταξύ συλλογικής διαπραγμάτευσης και ατομικών εργαζομένων μέσα από τις ατομικές συμβάσεις εργασίας. Ειδικότερα, η *Πράσινη Βίβλος* θεωρεί ότι βασικό σημείο στην ατζέντα των βιομηχανικών σχέσεων αποτελεί η δυνατότητα προσβολής της εργατικής νομοθεσίας από τη συλλογική διαπραγμάτευση και της συλλογικής διαπραγμάτευσης από την ατομική. Αυτό

10. Στο ίδιο.

11. Δασκαλόπουλος 2006α.

12. Στο ίδιο.

13. European Commission 1997.

σημαίνει ότι ο ΣΕΒ και η ΕΕ, ενώ προωθούν τη μετατροπή της συλλογικής σύμβασης εργασίας σε «διμερή», καθιστώντας τη σχέση εργοδότη-εργαζόμενου σχέση «ελεύθερων ιδιωτών», ταυτόχρονα προωθούν τη μετατροπή της υποχρεωτικής δέσμευσης βάσει του νόμου (π.χ. η διαπραγμάτευση της ευελιξίας) σε δέσμευση υποκείμενη στους συσχετισμούς κεφαλαίου-εργασίας στο εσωτερικό της επιχείρησης. Οι κατευθύνσεις αυτές τείνουν να μειώσουν στο ελάχιστο την προστασία που παρέχει το εργατικό δίκαιο στους εργαζόμενους, πολύ περισσότερο που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο ΣΕΒ, βεβαίως, προβάλλουν προνομιακά ως πεδίο διαπραγμάτευσης κυρίως το τοπικό και το ατομικό.¹⁴

Η θεματική ομάδα εργασίας «Τι εμποδίζει τις μεταρρυθμίσεις», στην οποία συμμετείχαν μεταξύ άλλων και διακεκριμένοι ακαδημαϊκοί, κατέληξε στη διαπίστωση (Διαπιστώσεις) ότι «η κοινωνία κατανοεί την κρισιμότητα των περιστάσεων και αναζητά διέξοδο σε μεταρρυθμίσεις οι οποίες μάλιστα ταυτίζονται με την έννοια της ρήξης με το παλαιό». Οι λόγοι της υστέρησης εντοπίζονται στη «διάβρωση των θεσμών αρχικά από τα κόμματα και ακολούθως από ομάδες συμφερόντων», ενώ ως στόχος τίθεται η ανάγκη να «αρθεί το σημερινό αδιέξοδο που αποτελεί τροχοπέδη στις αλλαγές». Πώς θα γίνει αυτό; Με την «αυτοδέσμευση του πολιτικού κόσμου στη δημιουργία ανεξάρτητων και ισχυρών θεσμών οι οποίοι θα προστατεύσουν την αυτονομία και ανεξαρτησία της πολιτικής εξουσίας από την επιρροή των οργανωμένων συμφερόντων».¹⁵

Έχει ενδιαφέρον πώς ορίζονται «οι ομάδες συμφερόντων»: είναι «οι ομάδες που λειτουργούν ως κνηγοί προσόδων και πάντα επιδιώκουν με νόμιμα ή παράνομα μέσα τη μεγιστοποίηση του δικού τους κέρδους», ενώ αξιοσημείωτη είναι η πρόταση.¹⁶ «Να δημιουργηθεί ξανά μια “βεμπεριανής” μορφής γραφειοκρατία η οποία δεν θα λειτουργεί ως προσοδοθήρα ομάδα αλλά ως εγγυήτρια της συνέπειας και συνέχειας του κράτους». Στο σημείο αυτό είναι ορατή η συμβολή του κοινωνιολόγου Νίκου Μουζέλη και του οικονομολόγου Θόδωρου Πελαγίδη, του οποίου σχετικά πρόσφατη εργασία (Μητσόπουλος & Πελαγίδης 2004) προσφέρει θεωρητική θεμελίωση στα οικονομικά του φιλελευθερισμού.¹⁷

14. Πετράκη 2007.

15. Ανοικτό Φόρουμ 2005, ό.π.

16. Στο ίδιο: Προτάσεις.

17. Σε μια κριτική παρουσίαση του βιβλίου από ομάδα οικονομολόγων του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς σχολιάζεται ο θεωρητικός προσανατολισμός του βιβλίου προς τα οικονομικά του φιλελευθερισμού (μέσω της θεωρίας της δημόσιας επιλογής): σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, που αποτελεί παρακλάδι της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας, οι θεσμοί στην «πολιτική αγορά», κόμματα, γραφειοκρατία, εκλογές, συνδικάτα, αναλύονται με τα εργαλεία της νεοκλασικής θεωρίας, δηλαδή με βάση το στενό συμφέρον των ατόμων. Η πο-

Αλήθεια, τελικά πώς βλέπει ο ΣΕΒ το πολιτικό σύστημα και την κοινωνία; Κυρίαρχο ρόλο ασκούν οι επιχειρήσεις, που είναι οι φορείς των «προοδευτικών δυνάμεων της αγοράς», και ο «Πολίτης», που αποκτάει δύναμη διά «της μεταρρύθμισης του κράτους» και της επίτευξης της ανταγωνιστικότητας». Το πολιτικό σύστημα θα βασίζεται στην «αυτοδέσμευση», στις ρυθμίσεις-συμφωνίες που όλη η κοινωνία θα υιοθετεί με τη μεσολάβηση των «κοινωνικών εταίρων», στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), των οποίων η συμβολή στο πολιτικό σύστημα, με βάση τις διεκδικήσεις του ΣΕΒ, πρέπει να αποτυπωθεί και συνταγματικά, και, τέλος, στο «βεβερριανό κράτος», επικαιροποιημένο από τους ακαδημαϊκούς του φιλελευθερισμού, που θα έχει «αποκαθαρθεί» από τις επαγγελματικές ομάδες, τα κόμματα και τους υπόλοιπους θεσμούς της πολιτικής κοινωνίας και θα λειτουργεί με καθαρά τεχνοκρατικά –τα οποία νοούνται ως επιστημονικά– κριτήρια.

Επίλογος

Οι οικονομικοί όροι του ανταγωνισμού και της ανταγωνιστικότητας, αν και εμπεριέχουν μια βαθύτατη αντινομία ως προς το κοινωνικό όφελος που παράγουν ή που μπορεί να παραγάγουν, τείνουν σήμερα να εμφανίζονται ως οικονομικές αξίες, τις οποίες η συνολική κοινωνία καλείται να υπηρετεί, και να αναγορεύονται σε δείκτες της γενικής ευημερίας. Ο στόχος της ανταγωνιστικότητας επιδιώκεται να γίνει αποδεκτός ως «εθνικός» στόχος, ως στόχος που προάγει το γενικό συμφέρον. Όμως η ρητορική αυτή χρειάζεται διερεύνηση.

λιτική δεν συνιστά μια διαφορετική ανθρώπινη δραστηριότητα, αλλά μια διαδικασία που ουσιαστικά δεν διαφοροποιείται από αυτήν της αγοράς. Με βάση αυτή την προσέγγιση, αναλύονται οι διαστρεβλώσεις που προκαλούν η κρατική παρέμβαση, τα πολιτικά κόμματα και οι κοινωνικές ομάδες στις αγορές. Τελικά η πολιτική εν γένει αποτελεί τροχοπέδη στην ομαλή λειτουργία των αγορών, που αποτελούν τον άριστο μηχανισμό κατανομής πόρων στη κοινωνία. Η έννοια της προσοδοθηρίας είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται προκειμένου να ερμηνευτούν τα κοινωνικά φαινόμενα με τα θεωρητικά εργαλεία των νεοκλασικών οικονομολόγων. Η προσοδοθηρία ορίζεται ως το παραπάνω από το κανονικό κέρδος που βασίζεται σε προνομιακές σχέσεις με το κράτος ή σε έλλειψη ανταγωνισμού. Μέρος της προσόδου οικειοποιούνται οι εργαζόμενοι, οι συνδικαλιστές και οι διάφορες επαγγελματικές ενώσεις, κάτι που μπορεί να αντιμετωπιστεί από τους κανόνες του ανταγωνισμού («Η πολιτική στη σκιά της κυρίαρχης οικονομικής θεωρίας», *Η Αυγή*, 30/11/2006).

Βασικό κίνητρο στο μοντέλο της αγοράς είναι το κέρδος, και, βέβαια, κάποιοι κερδίζουν ενώ κάποιοι άλλοι χάνουν, όμως πόσοι κερδίζουν και πόσοι χάνουν σε μια αγορά; Η υψηλή ανταγωνιστικότητα μιας επιχείρησης, ενός κλάδου, μιας οικονομίας, τι συνέπειες έχει για το «κοινό καλό», δηλαδή για την πλειοψηφία των υποκειμένων που ενεργοποιούνται στην επιχείρηση, στον κλάδο, στην εθνική κοινωνία; Κατά πόσο τα οφέλη από την επίτευξη της ανταγωνιστικότητας διαχέονται στο σύνολο της κοινωνίας και όχι στενά στην επιχειρηματική τάξη; Κατά πόσο το επιχειρηματικό κέρδος διαχέεται τουλάχιστον ως ένα βαθμό, π.χ. με τη μορφή ποιοτικών και φτηνών προϊόντων, υψηλών μισθών, δημιουργίας απασχόλησης, πραγματοποίησης επενδύσεων κ.λπ.; Κατ' αυτό τον τρόπο, θέτοντας εμπειρικά ερωτήματα, μπορούμε να κατανοήσουμε ότι η έννοια της ανταγωνιστικότητας είναι μια έννοια που δεν έχει αυτονομία άμεση σχέση με τη γενική ευημερία, αν π.χ. ως δείκτες αυτής της ευημερίας ορίσουμε τις επενδύσεις, την ανάπτυξη της απασχόλησης και τον έλεγχο της ανεργίας. Έτσι, μπορούμε να θέσουμε ερωτήματα γύρω από το κατά πόσο η στρατηγική προώθησης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας από τον ΣΕΒ προωθεί την αύξηση της απασχόλησης, τις επενδύσεις, τη μείωση της ανεργίας, το γενικό μορφωτικό επίπεδο, την άνοδο του γενικού βιοτικού επιπέδου, τη μείωση των ατυχημάτων στην εργασία, την κοινωνική συμμετοχή. Αν δηλαδή η ανταγωνιστικότητα ενσωματώνει ή δεν αντικρούει στόχους δημοσίου συμφέροντος, στόχους κοινωνικής/εκπαιδευτικής/περιβαλλοντικής πολιτικής, ή, αντίστροφα, αν η στρατηγική της ανταγωνιστικότητας οικοδομείται εις βάρος της πλειοψηφίας και του «κοινού καλού». Ένα εύγλωπτο παράδειγμα αποτελεί η επιδίωξη και η επίτευξη ανταγωνιστικότητας διά της «μετεγκατάστασης»: κατά πόσο η επιτευχθείσα κατ' αυτό τον τρόπο ανταγωνιστικότητα επιχείρησης προάγει τη γενική ευημερία;

Τα ερωτήματα αυτά νομιμοποιούνται και από την εμπειρική σύγκριση διαφόρων στρατηγικών ανταγωνιστικότητας. Μπορούμε να αντιπαραβάλουμε την προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας που επικεντρώνεται στην άμεση αποδοτικότητα του χρηματιστικού κεφαλαίου, και, επομένως, την κερδοφορία με κάθε μέσο, και κυρίως με την εκμετάλλευση της φτηνής και ανασφαλούς εργασίας, όπως και με την αναδιανομή εισοδήματος προς όφελος των ιδιωτικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με μια προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας που βασίζεται στη στήριξη του παραγωγικού τομέα της οικονομίας, στην εισαγωγή της καινοτομίας και στην αξιοποίηση της τεχνολογίας, στην αναβαθμισμένη ενσωμάτωση της εργασίας, ως σημαντικού παραγωγικού συντελεστή και όχι ως εργατικό κόστος, στην ποιότητα των προϊόντων και στην υπαγωγή τους σε περιβαλλοντικά κριτήρια, στη δημοκρατικότερη οργάνωση των επιχειρήσεων (INE/ΤΣΕΕ 2005: 173-187). Αυτή η στρατηγική ανταγωνιστικότητας είναι υπαρκτή και γνωρίζουμε ότι είναι και εξαιρετικά «ανταγωνιστική». Οι διαφορετικές προσεγγίσεις της αντα-

γωνιστικότητας διαφαίνονται αν συγκρίνουμε τη σχέση ανταγωνιστικότητας/κοινωνικών δαπανών άλλων χωρών. Στη πρώτη γραμμή από άποψη ανταγωνιστικότητας βρίσκονται χώρες όπως η Σουηδία, η Φινλανδία, η Δανία, χώρες των οποίων η επιδίωξη της ανταγωνιστικότητας δεν φαίνεται να βρίσκεται σε ανταγωνισμό με ευρύτερους στόχους της κοινωνικής ευημερίας, αφού οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται από υψηλότερες επιδόσεις και στους κοινωνικούς δείκτες, που αποδίδουν τη συνολική ευημερία των κοινωνιών τους.¹⁸

Όμως η γραμμή ανταγωνιστικότητας του ΣΕΒ δεν είναι αυτή: ο ΣΕΒ εκφράζει ένα είδος «προνομοιακής επιχειρηματικότητας»,¹⁹ που βασίζεται στη διαρκή παροχή διευκολύνσεων και επιδοτήσεων εκ μέρους του κράτους και στη διαρκή αναδιανομή του εισοδήματος προς όφελος των κερδών.²⁰ Και ίσως δεν είναι παράδοξο το ότι η ακολουθούμενη επί 15 έτη πολιτική ευελιξιών και μείωσης του κόστους εργασίας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας έχει θεωρηθεί ανεπιτυχής, διότι, ενώ τα επίπεδα κερδοφορίας της ελληνικής επιχειρηματικής τάξης είναι από τα υψηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής βιομηχανίας και ευρύτερα της ελληνικής οικονομίας βαίνει μειούμενη.

Ένα άλλο καίριο ερώτημα σε κάθε προσέγγιση περί αγοράς αφορά στο κατά πόσον όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες μπορούν ή είναι επιθυμητό να υπαχθούν στους κανόνες της αγοράς, δηλαδή να γίνουν αντικείμενο αγοραπωλησίας. Έχει γίνει δεκτό, ιστορικά, ότι οι κοινωνίες των οποίων τα παραγωγικά συστήματα βασίζονται στην αγορά χρειάζονται να προστατευτούν από την αγορά (Polanyi 1944, 2001) μέσω μηχανισμών ελέγχου, ρύθμισης ή περιορισμού της,

18. Η συσχέτιση των επιδόσεων ως προς την «εθνική ανταγωνιστικότητα» (συνθετικός δείκτης του World Economic Forum που μετρά τη επίτευξη από τα κράτη-μέλη της ΕΕ των βασικών στόχων της λεγόμενης «στρατηγικής της Λισαβόνας») με το επίπεδο της κατά κεφαλήν κοινωνικής δαπάνης (σε ΜΑΔ) και με την εισοδηματική ανισότητα δείχνει ότι, ενώ στην Ελλάδα και στις χώρες της Ν. Ευρώπης οι χαμηλές επιδόσεις ως προς την ανταγωνιστικότητα συνυπάρχουν με χαμηλές επιδόσεις ως προς τις κοινωνικές δαπάνες, στις σκανδιναβικές χώρες παρατηρούνται υψηλές αποδόσεις και στις δύο μεταβλητές (Πετμεζίδου 2007: 1-2).

19. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ 2005: 46.

20. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, η Ελλάδα κατείχε την πρώτη θέση στη κατάταξη των κρατών-μελών της ΕΕ των 27 το 2004, με κριτήριο το μερίδιο των κερδών στον επιχειρηματικό τομέα. Οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα ιδιοποιούνται ένα πολύ μεγαλύτερο μέρος από την προστιθέμενη αξία σε σύγκριση με αυτό που ιδιοποιούνται κατά μέσον όρο οι επιχειρήσεις των άλλων χωρών της ΕΕ-27. Πιο συγκεκριμένα, το μερίδιο των κερδών ανερχόταν σε 56,1% έναντι 37,9% του μέσου όρου της Ευρωζώνης και 36,3% της ΕΕ-27, ενώ η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε κατά το 2005-2007 έχει ευνοήσει σημαντικά την περαιτέρω αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ 2007: 66).

προκειμένου να εξασφαλιστούν οι όροι της συνολικής κοινωνικής αναπαραγωγής. Σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης συνεχίζει να είναι απαραίτητη η έννοια του δημόσιου αγαθού, δηλαδή μια πολιτική και όχι οικονομική κατηγορία. Ένα αγαθό κρίνεται δημόσιο, δημοσίου συμφέροντος, αγαθό που εξυπηρετεί το «κοινό καλό», όταν η πολιτικά οργανωμένη κοινωνία θεωρήσει ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αυτό, ανεξαρτήτως εισοδήματος, ή αν η πολιτικά οργανωμένη κοινωνία θεωρήσει ότι ένα αγαθό είναι πολύτιμος πόρος για το σύνολο της κοινωνίας και θα πρέπει να διαφυλαχθεί. Και, βέβαια, η έννοια του δημόσιου αγαθού θέτει εμπόδια, στο όνομα της ισότητας –που είναι επίσης μια πολιτική κατηγορία– στην οικονομική ελευθερία, των ιδιωτών-φορέων οικονομικής δραστηριότητας. Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε να κατανοήσουμε τη σημασία για το σύνολο της κοινωνίας αγαθών όπως π.χ. ο αέρας, το νερό, η φύση, η κοινωνική ασφάλιση, η παιδεία, πολλά από τα οποία και ο Adam Smith, ο θεωρούμενος αρχιερέας του σύγχρονου καπιταλισμού, τοποθετούσε στον δημόσιο χώρο και στη δημόσια μέριμνα.

Η προβληματική του δημόσιου αγαθού και του δημόσιου χώρου απουσιάζει παντελώς από το λόγο αλλά και τα έργα του ΣΕΒ. Αντίθετα, ο ΣΕΒ πολιορκεί τα δημόσια αγαθά και τον δημόσιο χώρο της οργανωμένης πολιτικής προστασίας επικαλούμενος τις αξίες της επιχειρηματικότητας. Η βαθύτερη εμπειρική ανάλυση μπορεί να δείξει ότι η στρατηγική επιχειρηματικότητας που επικαλείται ο ΣΕΒ, αν και θέλει να εμφανίζεται ηγεμονική, ως στρατηγική που προάγει τα ξεχωριστά άτομα αλλά και το γενικό συμφέρον, δεν συνδέεται με μια αναπτυξιακή στρατηγική που να εντάσσει τη συνολική κοινωνία στους στόχους της, αλλά με τη στρατηγική βραχυπρόθεσμης άμεσης κερδοφορίας που εξυπηρετεί τη στενή μερίδα της μεγάλης επιχειρηματικής τάξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bourdieu, P. (1998), «L'Essence du neoliberalism», <http://www.monde-diplomatique.fr/1998/03/BOURDIEU/10167>, σελ. 3.
- Δασκαλόπουλος, Δ. (2006α), «Ανοικτό Φόρουμ για τη Συνταγματική Αναθεώρηση», 11/7/2006, <http://www.anoiktoforum.gr>.
- Δασκαλόπουλος, Δ. (2006β), «Η οικονομία στον δρόμο του μέλλοντος», εισήγηση του προέδρου του ΣΕΒ στη συνεδρίαση της Κ.Ο. της Νέας Δημοκρατίας, 7/12/2006, <http://www.fgi.org.gr>.
- European Commission (1997), *Green Paper. Partnership for a New Organization of Work*, Bulletin of the EU, COM (97) 128 Final 16/4/1997.

- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2005), *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση.
- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2007), *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση.
- Μανιφάβα, Δ. (2006), «Ο ΣΕΒ αντιπολιτεύεται το πολιτικό σύστημα», *Η Αυγή*, 30/11/2006.
- Marshall, T. H. (1995), *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μητσόπουλος, Μ. – Πελαγίδης, Θ. (2004), *Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας: η προσοδοθρία και οι μεταρρυθμίσεις*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Offe, C. (1993), *Κοινωνία της Εργασίας*, Αθήνα: Νήσος.
- Οξύμωρο Σχήμα Αριστερών Οικονομολόγων του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς (2007), «Η πολιτική στη σκιά της κυρίαρχης οικονομικής θεωρίας», *Η Αυγή*, 6/1/2007.
- Πετμεζίδου, Μ. (2007), «“Ανταγωνιστικότητα” και “Ισότητα” συνιστούν αντίθετες επιλογές; Μια ματιά στα εμπειρικά δεδομένα», *Ενημερωτικό Δελτίο*, 2/Οκτώβριος, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής.
- Πετράκη, Γ. (2007), *Οι νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας*, Αθήνα: Gutenberg.
- Πολάνυι, Κ. (2001), *Ο μεγάλος μετασχηματισμός: οι πολιτικές και κοινωνικές απαρχές του καιρού μας*, Αθήνα: Νησίδες (έκδ. πρωτοτύπου 1944).
- Στασινοπούλου, Ο. (1992), *Κράτος πρόνοιας: ιστορική εξέλιξη - σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Gutenberg.
- Χαραλάμης, Δ. (1998), *Δημοκρατία και παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.

Διαδικτυακοί τόποι

- <http://www.anoiktoforum.gr>, Ανοικτό Φόρουμ 2005 για την Ανταγωνιστικότητα και την Ανάπτυξη, μια πρωτοβουλία του ΣΕΒ
- <http://www.anoiktoforum.gr>, «Ανταγωνιστικότητα και Κοινή Γνώμη»
- <http://www.anoiktoforum.gr>, «Τα βασικά συμπεράσματα της Πανελλήνιας Έρευνας Κοινού για την Ανταγωνιστικότητα»
- <http://www.anoiktoforum.gr>, Πίνακες έρευνας MRB για την Ανταγωνιστικότητα
- <http://www.anoiktoforum.gr>, Ανοικτό Φόρουμ 2006, Συνταγματική Αναθεώρηση για Ανάπτυξη και Ευημερία
- <http://www.fgi.org.gr>, «Σύνοψη Προτάσεων ΣΕΒ για τη Συνταγματική Αναθεώρηση», 29/11/2006